

Состояние гостиничной сети по состоянию на май текущего года: 5 пятизвездочных отелей (3 – в Киеве и по одному в Днепропетровске и Донецке) и 17 четырехзвездочных отелей (5 – в Киеве, 3 – в Донецке, 3 – во Львове, 2 – в Днепропетровске, 2 – в Одессе и 2 – в Харькове). Если количество мест в вышеуказанных отелях сложить с количеством мест в трехзвездочных отелях городов Украины, где состоятся матчи ЧЕ-2012, то получим около 10,0 тысяч мест в сутки и палаточным городком на Трухановом острове (как во время проведения "Евровидения" в Киеве) на этот раз отделаться не получится.

Также для развития туристической отрасли страны необходимо создавать законодательные условия и стабильную политическую обстановку для привлечения серьезных иностранных и отечественных инвесторов.

Литература: 1. Любичева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). – К.: Альтерпрес, 2005. – 436 с. 2. Бабарицька В. К. Менеджмент туризму. Туроперейтинг. Понятійно-термінологічні основи, сервісне забезпечення турпродукту: Навчальний посібник / В. К. Бабарицька, О. Ю. Малиновська. – К.: Альтерпрес, 2004. – 288 с. 3. Кабушкин Н. И. Менеджмент туризма: Учебник. – Мн.: Новое знание, 2004. – 408 с. 4. Хасимов И. В. От майдана к стадиону и обратно // Эксперт. – 2007. – № 16. – С. 6. 5. Испытание чемпионатом // Эксперт. – 2007. – № 16. – С. 10. 6. Белай А. Чемпионат Европы // Фокус. – 2007. – № 17. – С. 53 – 57. 7. Закон Украины "О туризме" в редакции от 18.11.03 г. №1282-IV // www.liga.net/ 7. Нечаюк Л. И. Готельно-ресторанный бизнес: менеджмент: Навчальний посібник / Л. И. Нечаюк, Н. О. Нечаюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 348 с.

Стаття надійшла до редакції
16.05.2007 р.

УДК 336.22

**Іванов Ю. Б.
Найденко О. Є.**

ПОДАТКОВІ ПІЛЬГИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Effective functioning of Ukraine tax system appreciably depends on validity and degree of use of the regulating potential of used tax privileges. Today tax privilege is the conventional toolkit of global practice of the taxation. The tax privilege as an element of the tax demands an enhanced attention and legislative settlement.

Ефективне функціонування ринкової економіки, незважаючи на властиві їй самоорганізацію та саморегулювання, неможливе без державного регулювання економічних і соціальних процесів на рівні суспільства, регіонів та суб'єктів господарювання.

Державне регулювання економіки становить вплив держави на хід економічних процесів шляхом їхнього коригування відповідно до поставлених цілей соціально-економічного розвитку в інтересах суспільства. Система державного регулювання здійснює, з одного боку, розробку та встановлення певних правил, дотримання яких є обов'язковим для всіх суб'єктів господарської діяльності, а з іншого – відповідальність цих суб'єктів за дотримання встановлених правил.

Однією з найважливіших і найбільш ефективних складових

державного регулювання економіки є податкове регулювання, під яким розуміється цілеспрямований вплив держави на учасників економічних відносин за допомогою засобів та інструментів податкової політики [1]. Саме за допомогою податкової політики держава не тільки формує джерела фінансування суспільно необхідних витрат, реалізуючи фінансову функцію податків, але й забезпечує створення потрібних передумов до структурної перебудови національної економіки та її зростання.

Мета статті – оцінка впливу податкових пільг на соціально-економічний розвиток регіону.

Ефективне функціонування податкової системи України значною мірою залежить від обґрунтованості та ступеня використання регуляторного потенціалу застосовуваних податкових пільг.

На сьогодні податкові пільги є загальновизнаним інструментарієм світової практики оподаткування. Незважаючи на те, що термін "податкові пільги" є одним із найпоширеніших у термінології оподаткування, єдиний підхід до визначення цього поняття в сучасній спеціальній літературі відсутній, а в чинному українському податковому законодавстві він взагалі не визначений.

Так, на думку М. Кучерявенка [2, с. 83], "пільги – це повне або часткове звільнення юридичних осіб і громадян від сплати податків". Аналогічного підходу дотримується й О. Мещерякова [3, с. 169]: "Податкові пільги – це повне або часткове звільнення від оподаткування юридичних і фізичних осіб відповідно до чинного законодавства".

Досить близьке трактування цього терміна використовує А. Крисоватий [4]: "податкові пільги – це надання переваги, часткове або повне звільнення від виконання встановлених правил, обов'язків або полегшення умов їх виконання".

А. Соколовська [9] формулює визначення податкової пільги наступним чином – "це передбачене і регламентоване нормами податкового законодавства (за наявності об'єкта оподаткування) відхилення від нормативних вимог оподаткування, що відбувається у формі повного або часткового звільнення платників податку від сплати з метою полегшення податкового тягаря".

Інший підхід полягає в тому, що податкові пільги розглядаються винятково з позиції застосовуваних ставок податків й зборів як диференціація ставок – зниження або підвищення податкової ставки для окремих платників. Разом з тим зведення економічної сутності податкових пільг винятково до зменшення податкової ставки також серйозно звучує це поняття.

Відповідно до Податкового кодексу Російської Федерації [5, с. 119], податковою пільгою вважається надана платнику податків можливість зменшувати суму податку або збору, які підлягають сплаті, за наявності підстав, установлених Кодексом або іншим актом податкового законодавства.

На думку О. Підлісної [6, с. 9], податкові пільги – це законодавчо закріплений перелік умов, за наявності яких платник податку зменшує податкові зобов'язання.

Інше трактування цієї категорії запропоноване В. Федосовим [7], який вважає, що податкові пільги слід розглядати як диференціацію ставок – зниження ставки для окремих платників. Але звуження економічної сутності податкових пільг лише до встановлення різних рівнів податкових ставок для певних груп суб'єктів оподаткування теж не є правомірним.

В. Буряківський [8, с. 348] виділяє податкові пільги в окремий елемент податку, і зазначає, що характер конкретної пільги визначається тим, до якого з елементів податку він застосовується.

На думку авторів, податкова пільга – встановлений законодавством виняток із загальних правил оподаткування, що надає платникові можливість зменшення підлягаючої сплаті суми податку (збору) або звільняє його від виконання окремих обов'язків і правил, пов'язаних з оподаткуванням.

Різноманіття цілей державної податкової політики й шляхів їхнього досягнення є передумовою різноманіття податкових пільг, що мають різний характер і різні форми прояву. Класифікація податкових пільг наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Закінчення табл. 1

Класифікація податкових пільг

Класифікаційна ознака	Види податкових пільг
1	2
За характером цілей державної податкової політики	соціальні економічні
За призначенням	стимулюючі підтримуючі (протекціоністські)
За цільовим використанням коштів, що вивільняються	цільові нецільові
За суб'єктом впливу	спрямовані на кінцевого споживача (стимулювання споживання) спрямовані на суб'єкта господарювання, що кінцевим споживачем не є (стимулювання виробництва й розподілу)
За часом дії	пільги, період застосування яких не визначений тимчасові пільги
За компетенцією встановлення й масштабу застосування	пільги, встановлені органами місцевого самоврядування

1	2
За елементами податку (за формою надання)	звільнення від оподаткування окремих категорій платників податків
	зменшення об'єкта оподаткування
	зменшення (обмеження) бази оподаткування
	зменшення податкових ставок
	застосування спеціальних методів податкового обліку
	збільшення податкового (звітного) періоду
	зменшення суми податку, що підлягає сплаті в бюджет
	відстрочка й розстрочка сплати податкових зобов'язань

При будь-якому варіанті їхнього надання податкові пільги спрямовані винятково на стимулювання платників шляхом зменшення їхніх податкових зобов'язань або створення інших, більш привілейованих порівняно з іншими платниками, умов оподаткування.

Кожна з податкових пільг жорстко "прив'язана" до відповідного податку й сфера її застосування обмежується винятково тим податком або збором, елементом якого вона є.

Податкові пільги є одним із найбільш широко розповсюджених механізмів сучасного податкового регулювання (станом на 1 січня 2005 року за даними ДПАУ в Україні застосовувалося 387 видів податкових пільг, якими в 2004 році скористалися 101 тис. суб'єктів господарювання).

Загальна характеристика структури податкових пільг за 2005 рік порівняно з 2003 роком по Україні в цілому подана в табл. 2.

Таблиця 2

Структура податкових пільг в Україні за основними податками, %

Назва податку	Кількість пільго-виків	Кількість отриманих пільг			Сума податку, не сплаченого через отримання пільг								
					усього			до Державного бюджету			до місцевих бюджетів		
	2005 р.	2003 р.	2005 р.	Відхи-лення	2003 р.	2005 р.	Відхи-лення	2003 р.	2005 р.	Відхи-лення	2003 р.	2005 р.	Відхи-лення
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Податок на прибуток підприємств	2,198	21,133	1,852	-19,281	5,347	2,817	-2,530	5,069	2,630	-2,439	17,016	11,065	-5,951
Податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів	3,810	1,328	3,200	+1,872	0,013	0,034	+0,021	0,000	0,000	0,000	0,573	1,528	+0,955
Збір за спеціальне водокористування	0,037	0,011	0,031	+0,020	0,002	0,006	+0,004	0,000	0,000	0,000	0,098	0,265	+0,167
Платежі за користування надрами	0,000	0,001	0,000	-0,001	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Збір на геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок Державного бюджету	0,027	0,010	0,022	+0,012	0,011	0,057	+0,046	0,011	0,059	+0,048	0,000	0,000	0,000
Плата за землю	14,388	23,370	12,386	-10,984	1,868	1,902	+0,034	0,000	0,000	0,000	80,090	85,946	+5,856
Податок на додану вартість	69,871	50,080	74,466	+24,386	87,287	93,331	+6,044	89,371	95,444	+6,073	0,000	0,000	0,000
Акцизний збір із вироблених в Україні товарів	0,008	0,233	0,009	-0,224	5,466	1,559	-3,907	5,550	1,594	-3,956	1,965	0,000	-1,965
Місцеві податки і збори	9,627	3,826	8,002	+4,176	0,004	0,022	+0,018	0,000	0,000	0,000	0,157	0,991	+0,834

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Рентна плата	0,025	0,000	0,024	+ 0,024	0,000	0,267	+ 0,267	0,000	0,273	+ 0,273	0,000	0,000	0,000
Державне мито	0,006	0,006	0,005	- 0,001	0,001	0,002	+ 0,001	0,000	0,000	0,000	0,023	0,104	+ 0,081
Збір за забруднення навколишнього природного середовища	0,004	0,003	0,003	0,000	0,002	0,002	0,000	0,000	0,000	0,000	0,079	0,100	+ 0,021
Усього	100,000	100,000	100,000	X	100,000	100,000	X	100,000	100,000	X	100,000	100,000	X

Серед податкових пільг, що надаються платникам податків і зборів в Україні, домінуюче положення займають пільги з податку на додану вартість. За кількістю отриманих пільг цей податок впевнено займає перше місце та має стійку тенденцію до зростання (в 2003 році питома вага пільг з цього податку дорівнювала 50,08%, а в 2005 році сягнула 74,47%, тобто збільшилася в 1,49 раза). Саме ці податкові пільги є найбільш вагомими: їх частка в загальній сумі пільг дорівнювала відповідно 82,29 та 93,33%. Оскільки суми сплаченого ПДВ в повному обсязі зараховуються до Державного бюджету, цілком зрозуміло, що саме пільги з цього податку в найбільшій мірі формують податкові втрати Державного бюджету від пільгового оподаткування (питома вага пільг з ПДВ дорівнювала відповідно 89,37 та 95,44%).

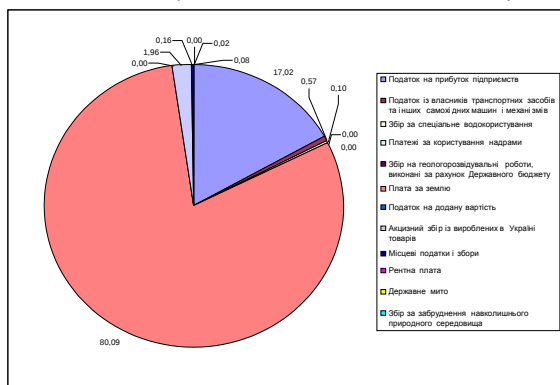
Другим за значущістю пільг є податок на прибуток підприємств, частка якого в 2005 році складала: в сумарних втратах зведеного бюджету – 2,82%, і 2,630% – у втратах Державного бюджету України. Питома вага пільг з цього податку протягом 2003 – 2005 років суттєво зменшилася: по кількості наданих пільг – на 19,28% (абс.), а у вартісному вираженні – на 2,44%.

Пільги за цими двома податками займають більш ніж 94% у втратах зведеного бюджету та більш ніж 98% – Державного бюджету.

Третім за сумами наданих пільг є акцизний збір з вироблених в Україні товарів. У 2003 році він займав друге місце (5,47%), але в 2005 році його частка була значно скорочена та дорівнювала лише 1,56%.

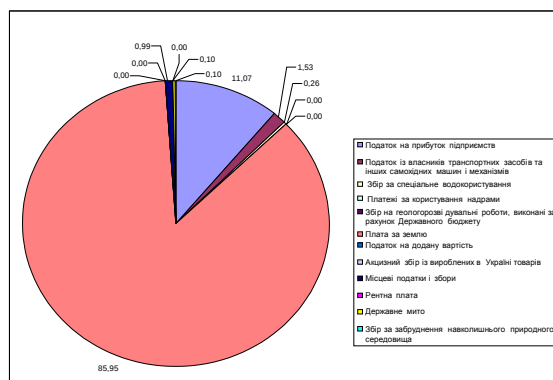
Серед податків і зборів, що формують основу дохідної частини місцевих бюджетів, найбільш вагомими є плата за землю (80,09% в 2003 році та 85,95% в 2005 році) та податок на прибуток комунальних підприємств (відповідно 17,02 та 11,07%). Частка власне місцевих податків і зборів в сумарних втратах місцевих бюджетів внаслідок пільгового оподаткування дорівнювала в 2005 році лише 0,99%.

Динаміка структури податкових пільг за податками і зборами, що надходять до місцевих бюджетів, наведена на рис. 1. Порівняно з 2003 роком збільшення частки плати за землю в сумарних втратах місцевих бюджетів було обумовлене зменшенням суми пільг з податку на прибуток підприємств та акцизного збору з товарів українських товаровиробників. При цьому збільшилася й питома вага пільг з податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів (майже втричі), збору за спеціальне водокористування (в 2,7 раза), державного мита (в 4,5 раза) та місцевих податків (в 6,7 раза).

а) 2003 рік

Рис. 1. Структура податкових втрат місцевих бюджетів

б) 2005 рік

Закінчення рис. 1

Порівняльна структура податкових пільг в Україні та Харківській області в розрізі окремих податків зазначена в табл. 3 та на рис. 2.

Таблиця 3

Структура податкових пільг у Харківській області та України за видами податків

Види податків	Харківська обл.		Україна	
	2003 р.	2005 р.	2003 р.	2005 р.
Податок на прибуток підприємств	8,7	6,7	5,1	2,8
Податок з власників транспортних засобів	0,0	0,0	0,0	0,0
Плата за землю	6,2	6,1	2,0	1,9
Податок на додану вартість	77,5	87,1	87,7	93,3
Місцеві податки і збори	0,0	0,0	0,0	0,0
Акцизний збір з вітчизняних товарів	7,5	0,0	5,2	1,6
Інші	0,0	0,0	0,0	0,4
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0

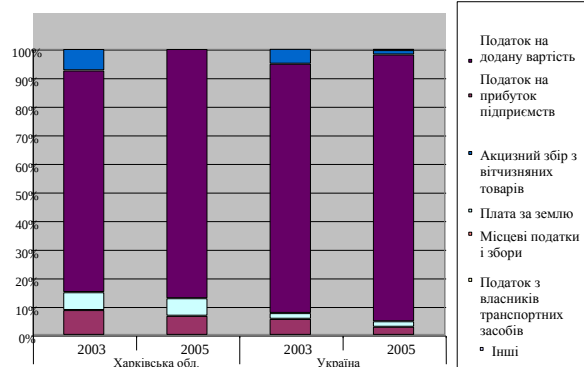

Рис. 2. Структура податкових пільг за видами податків

Порівняльний аналіз структури податкових пільг свідчить про відносно більш низьку питому вагу пільг з ПДВ у Харківській області, що певною мірою пов'язане з недостатнім ступенем реалізації експортного потенціалу регіону. В той же час темпи зростання цього показника вищі, ніж по Україні в цілому.

Крім того, порівняно більш високу питому вагу мають пільги з податку на прибуток підприємств та плати за землю.

Разом з тим загальні тенденції структурних змін податкових пільг по Харківській області і по Україні в цілому збігаються.

Іншим аспектом пільгового оподаткування є рівномірність територіального розподілу податкових пільг. Як свідчать дані табл. 4, різні регіони України користуються податковими пільгами вкрай нерівномірно. Це обумовлене як об'єктивними (наявність на території регіону суб'єктів пільгового оподаткування та законодавчого коригування структури податкових пільг), так і суб'єктивними (любівання інтересів певних регіонів) обставинами.

Таблиця 4

Структура податкових пільг у регіональному розрізі

Область	2003 р.		2005 р.	
	%	рейтинг	%	рейтинг
Автономна Республіка Крим	1,5	11 – 13	2,2	13
Вінницька	1,7	10	2,6	11
Волинська	0,7	20	1,3	18 – 19
Дніпропетровська	20,3	2	3,2	7 – 8
Донецька	11,5	3	4,2	6
Житомирська	0,9	19	1,4	17
Закарпатська	0,4	22 – 25	0,5	25 – 26
Запорізька	5,1	5	9,8	2
Івано-Франківська	1,2	15	0,9	24
Київська	1,9	9	4,7	5
Кіровоградська	0,4	22 – 24	1,5	16
Луганська	2,9	8	3,1	9
Львівська	1,5	11 – 13	3,0	10
Миколаївська	1,3	14	1,3	18 – 19
Одеська	5,6	4	4,9	3 – 4
Полтавська	3,1	7	3,2	7 – 8
Рівненська	0,5	21	1,0	22 – 23
Сумська	1,1	16 – 17	1,1	21
Тернопільська	1,5	11 – 13	1,0	22 – 23
Харківська	4,1	6	4,9	3 – 4
Херсонська	0,0	27	1,2	20
Хмельницька	0,4	22 – 23	2,1	14
Черкаська	1,1	16 – 17	2,5	12
Чернівецька	0,3	26	0,5	25 – 26
Чернігівська	1,0	18	1,6	15
м. Київ	29,7	1	35,6	1
м. Севастополь	0,4	22 – 25	0,4	27
Усього	100,0	X	100,0	X

Традиційне перше місце за обсягами отриманих податкових пільг займає м. Київ, причому його частка в 2005 році збільшилася порівняно з 2003 роком на 5,9% (абс) та дорівнювала 35,6%. Частка Дніпропетровської та Донецької областей, які в 2003 році займали друге та третє місця, суттєво скоротилися, і в 2005 році рейтинг цих регіонів знизився до 7 – 8 та 6 місць відповідно.

Частка Харківської області за цей період підвищилася з 4,1% до 4,9%, незважаючи на відміну податкових преференцій на територіях пріоритетного розвитку. Внаслідок цього область підвищила свій рейтинг з 6 до 3 – 4 місць.

Розмаїтість податкових пільг дозволяє досить ефективно впливати на платників податків, коригуючи їхнє господарське поведіння для досягнення економічних і соціальних цілей держави.

Разом з тим застосування податкових пільг має й серйозні недоліки:

використання податкових пільг входить у конфлікт із принципом обов'язковості оподаткування, що приводить до нерівності різних платників податків у взаєминах з державою із приводу податків. У результаті тягар фінансування необхідних державних витрат перекладається на тих платників, пільги для яких не встановлені;

надання податкових пільг приводить до нерівності платників і з погляду їхніх конкурентних позицій. Справа в тому, що,

надаючи окремим платникам або групам платників податкові пільги, держава втручається в конкурентну боротьбу, порушуючи ринкову рівновагу, а це дестабілізує ситуацію на ринку;

податкові пільги є найнестабільним елементом податкової системи, вони постійно змінюються, переглядаються, відмінюються, скорочуються або доповнюються, в результаті структура податкової системи може бути перекинута, а планування й прогнозування податкових надходжень – для держави й податкових платників – для платників, істотно ускладнюються.

Таким чином, податкова пільга як елемент податку вимагає до себе підвищеної уваги й твердого законодавчого врегулювання.

Література: 1. Проблеми податкового регулювання і планування податкових платежів. Наукове видання / За заг. ред. докт. екон. наук, професора Ю. Б. Іванова. – Харків: ХНЕУ, 2006. – 290 с. 2. Кучерявенко Н. П. Основы налогового права. – Харьков: Константа, 1996. – 320 с. 3. Мещерякова О. Налоговые системы развитых стран мира: справочник. – М.: ИНФРА, 1995. – 228 с. 4. Крисоватий А. І. Податковий менеджмент: Навчальний посібник / А. І. Крисоватий, А. Я. Кізіма. – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – 304 с. 5. Налоговый кодекс Российской Федерации. Ч. 1. – 6-е изд., изм. и доп. – М.: Ось – 89, 2001. – 128 с. 6. Підлісна О. Теоретичні аспекти надання податкових пільг // Науковий вісник: Збірник наукових праць УФЕІ. – 1999. – №3. – С. 8 – 13. 7. Федосов В. М. Податкова система України: Підручник. – К.: Либідь, 1994. – С. 16 – 19. 8. Буряковский В. В. Налоги: Учебное пособие / В. В. Буряковский, В. Я. Кармазин, С. В. Калламет, О. Я. Водолазская. – Днепропетровск: Пороги, 1998. – 640 с. 9. Соколовська А. М. Визначення категорії "податкова пільга" та його практичне значення / А. Соколовська, І. Луніна // Економіка України. – 2004. – №10. – С. 21 – 30.

Стаття надійшла до редакції
14.05.2007 р.

УДК 339.13(477)(100)

Піддубна Л. І.

ІНСТИТУЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ: СВІТОВИЙ КОНТЕКСТ І УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

The causes and mechanisms of progressive governmentalisation of international competitiveness of countries have been researched, its basic models have been emphasized and their peculiarities have been disclosed. The mechanism of state regulation of competitiveness of economic systems has been substantiated with the use of the model of D. Easton.

Аналіз останніх публікацій Всесвітнього економічного форуму в Давосі [1 – 2] виявляє критичну залежність рівня міжнародної конкурентоспроможності країн від стану гармонії держави та ринку. Згідно з методологією розрахунку глобального індексу конкурентоспроможності країн (GCI) на базі понад 350 показників, об'єднаних у 9 груп, приблизно 240 (майже 70%) з них прямо пов'язані з інституційною активністю держави [1, с. XV – XVI]. Це свідчить, що всупереч теоретичним уявленням, на зразок "гармонія держави та економіки можлива, але майже недосяжна" [3, с. 104] або "роль держави є важливою, але джерелом економічного зростання залишається ринок" [4, с. 86], в сучасних факторних моделях конкурентоспроможності провідних країн світу "видима рука держави" значно переважає "невидиму руку ринку".